

KRIVOTVORINE NOVČANICE MINISTARSTVA FINACIJA KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA OD 100 DINARA – 400 KRUNA IZ 1920. GODINE

Postojanje krivotvorina novčanice Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca od 100 dinara – 400 kruna iz 1920. godine spominje i bankarska/novčarska i policijska/kriminološka i numizmatička literatura. Usto, u numizmatičkoj literaturi su objavljeni slikovni prikazi i opisi krivotvorine od 100 dinara – 400 kruna. U ovom članku se ukazuje na neke netočnosti i nedorečenosti u dosadašnjim opisima, i donose se dopune u prikazu značajki ovih krivotvorina i navode razlike između prave i krivotvorenih novčanica od 100 dinara – 400 kruna iz 1920. godine.

Ključne riječi: novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 100 dinara – 400 kruna (1920.), krivotvorine

Prve novčanice Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca dinarske i dinarsko – krunske puštene u optjecaj potkraj 1919. i početkom 1920. godine bile su zakonsko sredstvo plaćanja kraće vrijeme i većina apoena povučena je iz optjecaja uglavnom tijekom 1920-ih godina. Kao izdavatelj tih novčanica navedeno je *Ministarstvo finansija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca*. Najduže su u optjecaju bile novčanice od 100 dinara – 400 kruna i 1000 dinara – 4000 kruna, koje su zakonsko sredstvo plaćanja bile do siječnja 1929. godine i s naknadnom zamjenom do svibnja 1934. godine.¹

Novčanica od 100 dinara – 400 kruna tiskana je u Francuskoj (u tiskari Banque de France), i izrađena je prema likovnom predlošku francuskoga slikara i grafičara Guillaume-Alphonse Harang Cabassona, koji je izradio nekoliko predložaka za novčanice Banque de France, i likovnom rješenju francuskoga skulptora, medaljera i dizajnera novčanica Andréa Vauthier-Gallea, a matrice za tisak gravirao je Louis Massey iz Banque de France.²

Na novčanicama od 100 dinara – 400 kruna (kao i na 1000 dinara – 4000 kruna) nema grba Kraljevstva SHS. Na naličju dinarskih i dinarsko-krunskih novčanica Ministarstva

¹ Usp. *Jovan Hačić-Pešuh*, *Новац Краљевине Југославије 1918-1941*. (Београд: Народна банка Југославије, 1995.), 33.-61.; *Zmago Jelinčić*, *Dinarsko kronska serija / Dinar Crown series* (Ljubljana: Samozaložba [Vlastita naklada], 1997.); *Zmago Jelinčić*, "Dinarsko - kronska serija" (1 – 3), *Numizmatički časopis Dinar*, br. 7 – br. 9, (1997. – 1998.), (1) br. 7, 36.-39., (2) br. 8, 38.-40., (3) br. 9, 36.-38.; *Новчаннице Југославије 1918 – 1997*, прир. *Војислав Томић*, Станко Цвијан (Београд: Народна банка Југославије, 1997.), 39.-47.; *Жељко Стојановић*, *Новчаннице Народне банке 1884-2004* (Београд: Југословенски преглед, 2004.), 50.-51., [56.-62.]; *Svetlana Pantelić*, "Dinarsko – krunske novčanice" / "Dinar – Crown Banknotes", *Bankarstvo*, vol. 46, br. 3, (2017.), 130.-141. I ondje navedena literatura.

² *Vladimir Geiger; Suzana Leček*, "Bog čuva Jugoslaviju". *Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije novčanica Kraljevine SHS/Jugoslavije* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2020.), 23. I ondje navedena literatura.

financija Kraljevstva SHS iz 1919. i 1920. natpis je na francuskom jeziku (a zakonska odredba o krivotvorenju na novčanicama od 100 dinara – 400 kruna i 1000 dinara – 4000 kruna i na licu). Na licu novčanica nalazi se natpis *Ministarstvo financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca* na tri jezika – srpskom (ćirilicom), hrvatskom i slovenskom (latinicom).³

Opis novčanice od 100 dinara – 400 kruna objavila je Narodna banka Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca u *Službenim novinama Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca* 21. veljače 1920. godine, prigodom obnarodovanja njezinog puštanja u optjecaj:

Novčanica od 100 dinara ili 400 kruna

Čist crtež novčanice na hartiji, i s lica i s naličja, iznosi: širine 163, visine 99 mm. I s lica i s naličja boja je trule višnje. Na licu, s leve strane, predstavljena je poljoprivreda: dečaci s klasjem i grožđem, i više njih, u vrhu novčanice, voće. S desne strane industrija i nauka: dečaci s globusom, knjigama, čekićem, nakovnjem, i više njih, u vrhu novčanice, razne tehničke sprave. Levo, više od dečice, vinovim lišćem uokviren krug i u njemu “§ 145 Kr.[ivičnog] Zak[ona] Falsifikovanje banknota kazni se robijom”. Desno, više dečice, maslinovim lišćem uokviren krug i u njemu: “Loi du 23. sept.[embre] 1885. § 145. du Code Pénal la falsification des billéts de banque es punie d’ emprisonnement”. Između tih krugova, na sredini, broj „100“ i ispod tog broja, levo „сто динара“, desno „sto dinara“. Više „100“: “Министарство финансија Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, Министарство финансија Кралјевства Срба, Хрвата и Словенаца, Министертво [sic!] financ Kraljevstva [sic!] Srbov, Hrvatov in Slovencev.“ Ispod: „динара dinara“ beo kolut, u kome se u samoj hartiji, kad se kroz novčanicu gleda spram svetlosti, i slici i s naličja, vidi antička ženska glava. Ispod tog koluta: „круна 400 kruna kron“. Potpis (rukopisnim slovima) Др. М.[омчило] Нинчић. “– Na naličju, u sva četiri ugla, po jedna antička ženska glava u okruglim okvirima, koji su iskićeni voćem. Između gornje i donje glave, levo: lenger, desno: košnica. Levo i desno od belog koluta po broj „100“, više toga “Ministère des Finances du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes”, „cent dinars cent“, ispod toga pri dnu: „круна 400 kruna kron“.⁴

³ V. Geiger; S. Leček, “Bog čuva Jugoslaviju”. Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije novčanica Kraljevine SHS/Jugoslavije, 37. I ondje navedena literatura.

⁴ “Народна банка Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца”, Službene novine Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, br. 39, 21. 2. 1920., 4. [obavijest o puštanju u optjecaj i opis novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara – 4000 kruna, 100 dinara – 400 kruna, 20 dinara – 80 kruna, 10 dinara – 40 kruna i 5 dinara – 20 kruna].

Новчаница од 100 динара или 400 круна
 Чист пржеж новчанице на хартији, и с лица и с надичја, вноси: ширине 163, висине 99 мм. И с лица и с надичја боја је туде више. На лицу, с леве стране, представљена је пољопривреда: дечка с класјем и грождјем, и више њих, у врху новчанице, воће. С десне стране индустрија и наука: дечка с глобусом, књигама, четињем, виковњем, и више њих, у врху новчанице, равне техничке справе. Лево, више дечнице, вновем лиштјем уоквирен круг и у њему »§ 145. Кр. Зак. фалсификовање бвнкнота казни се робијом«. Десно, више дечнице, маслиновим лиштјем уоквирен круг и у њему: »Loi du 23. sept. 1885. § 145. du Code Pénal la falsification des billets de banque est punie d' emprisonnement.« Између тих кругова, на средини, број »100« и испод тог броја, лево »сто динара«, десно »sto dinars«. Више »100«: »Министарство Финансеја Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, Ministerstvo Financija Srba, Hrvata i Slovenaca, Ministerstvo Financ Kraljevstva Srbov, Hrvatov in Slovencev.« Испод: »динара dinars« бео колут, у коме се у самој хартији, кад се кроз новчану гледа спрем светлости, и с лица и с надичја, види античка женска глава. Испод тог колута: »круна 400 kruna kron«. Потпис (рукописним словима) Др. М. Нанчић. — На надичју, у сва четири угла, по једна античка женска глава у округлим оквирима, који су исцртани воћем. Између горње и доње главе, лево: ленте, десно: кривина. Лево и десно од белог колута по број »100«, више тога: Ministère des Finances du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes »cent dinars cent«, испод тога при дну: »круна 400 kruna kron«.

„Народна банка Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца”, *Službene novine Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca*, br. 39, 21. 2. 1920., 4.

Novčanica Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca od 100 dinara – 400 kruna iz 1920. godine

Opis novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara – 4000 kruna objavila je Narodna banka Kraljevine SHS i u *Službenim novinama Kraljevine SHS* i 25. ožujka 1929. prigodom obnarodovanja rješenja od 17. siječnja 1929. o njezinom povlačenju iz optjecaja.⁵

НАРОДНА БАНКА

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

По решењу Управног Одбора од 16. јула 1925. год. и накнадном решењу Главног Управног Одбора Народне Банке, од 9. јула 1928. год., као и одобрењу Господина Министра Финансија И. Бр. 17698 од 21. јула 1925. год. и Министра Трговине и Индустије VI. бр. 1159 од 27. марта 1926. год.,

повлаче се из течаја
новчанице државног издања
од Дин. 100 — Круна 400.

Опис ове новчанице, у главном, у овоме је:

Чист цртеж новчанице на хартији, и с лица и с налицја, износи: ширине 163, висине 99 мм. И с лица и с налицја боја је трале више.

НА ЛИЦУ, с леве стране, представљена је пољопривреда: дечица с класем и с грождем, и више њих, у врху новчанице, воће. С десне стране индустрија и наука: дечица с глобусом, књигама, чекићем, наковњем, и више њих, у врху новчанице, равне технике справе. Лево, више дечице, виновим лишћем уоквирен круг и у њему: „§ 145. Кр. Вак. фалсификовање банкнота кавни се робијом“. Десно, више дечице, маслиновим лишћем уоквирен круг и у њему: „Loi du 23. sept. 1885 §. 145 du Code Pénal la falsification des billets de banque est punie d'emprisonnement“. Између тих кругова, на средини, број „100“ и испод тога броја, лево „сто динара“, десно, „sto dinara“. Више „100“: „Министарство Финансија Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, Ministarstvo Financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, Ministerstvo Finans Kraljevstva Srbov, Hrvatov in Slovencev“.

Испод: „динара dinara“ бео колут, у коме се у самој хартији, кад се кроз новчаницу гледа спрам светлости, и с лица и с налицја, види античка женска глава. Испод тога колута: „круна 400 kruna kron“. Потпис (рукописним словима) „Др. М. Нинчић“.

НА НАЛИЧЈУ, у сва четири угла по једна античка женска глава у округлим оквирима, који су искићени воћем. Између горње и доње главе, лево: ленгер, десно: кошница. Лево и десно од белог колута по број „100“, више тога: „Ministère des Finances du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes“ „cent dinars cent“, испод тога при дну: „круна 400 kruna kron“.

За новчанице ове, које се из течаја повлаче, добија се, заменом, пуна вредност у другим банчиним новчаницама. Замена ће се вршити, како код саме Народне Банке у Београду, тако и код сваког банчиног филијала у земљи, за време од пет година; иначе по истеку пет година, од дана када овај позив изађе трећи пут у Службеним Новинама, ове новчанице неће више вредети и Банка их неће исплаћивати.

Бр. 6091

17. јануара 1929. год.
у Београду.

УПРАВА

НАРОДНЕ БАНКЕ

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

990 25/III, 25/V

“Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца”, Службене новине
Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, бр. 70, 25. 3. 1929., 2.

⁵ “Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца”, Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, бр. 70, 25. 3. 1929., 2. [obavijest o povlačenju iz optjecaja i opis novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 100 dinara – 400 kruna].

Dizajnom i ikonografijom novčanica od 100 dinara – 400 kruna pripada tipu novčanica kakve je Banque de France za potrebe mnogih zemalja izrađivala posebice tijekom druge polovine 19. stoljeća. Ikonografski je riječ o klasičnom antičko-renesansnom inventaru na novčanicama, posebice europskim i američkim (Sjedinjene Američke Države), učestalo korištenom do kraja 19. i početkom 20. stoljeća. Na temelju dostupnih podataka moguće je pretpostaviti da je Banque de France za izradu novčanice od 100 dinara – 400 kruna (kao i novčanice od 1000 dinara – 4000 kruna) koristila postojeće, prije izrađene i korištene, a i nekorištene, vinjete odnosno matrice za novčanice. Nedvojbeno je da je naličje novčanice od 100 dinara – 400 kruna izrađeno prema predlošku, odnosno matrici naličja novčanica Banque de France od 100 franaka koje su tiskane od 1863. do 1882., a bile su zakonsko sredstvo plaćanja do početka 1923. godine (novčanice poznate kao *Billet de 100 francs type 1862*). Izradili su ih francuski slikar i grafičar Pierre-Nicolas Brisset te G. Cabasson, A. Vauthier-Galle i L. Massey.⁶

Novčanica od 100 dinara – 400 kruna izvedena je na licu i naličju u zagasito ljubičastoj (trula višnja), veličina papira je 177 × 112 mm (crteža 163 × 99 mm) (veličina papira i crteža, lica i naličja, te nijansa otiska variraju, pa u numizmatičkoj literaturi postoje i neznatno drugačiji navodi). Na licu novčanice dolje lijevo nalazi se prikaz dvaju *putta* (nagih dječaka), klasičnoga antičkog tipa, jedan sa srpom i snopom pšenice, drugi s grožđem u rukama – alegorija zemljoradnje. Iznad njih se u gornjem lijevom kutu nalazi zdjela s različitim plodovima (voćem). Desno dolje dva su *putta*, također klasičnoga antičkog tipa, jedan polunag s velikim globusom, šestarom i knjigama, drugi nag s čekićem (kladivom) i nakovnjem – alegorije znanosti i industrije. Iznad njih se u gornjem lijevom kutu nalazi različiti tehnički pribor (ravvalo, trokut, šestar i dr.). U sredini je u krugu vodeni znak: ženska glava (klasični antički tip) u profilu (zdesna), najvjerojatnije Cerera (Demetra) – božica zemlje, poljoprivrede i uroda, plodnosti i majčinske ljubavi. Na naličju novčanice u sva četiri kuta u florealno stiliziranom krugu (vijencu, odnosno medaljonu) također se nalaze ženske glave (klasični antički tip) u profilu (glave lijevo u profilu zdesna, a glave desno u profilu slijeva). U sredini je vodeni znak. Između vijenaca – medaljona sa ženskim glavama lijevo je sidro (simbol sigurnosti i nade), a desno pčelinja košnica (simbol rada za opće dobro).⁷

Dinarske i dinarsko-krunske novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS bile su nezadovoljavajuće kvalitete papira i tiska, što je pridonijelo pojavi brojnih krivotvorina, a to je zahtijevalo njihovo što skorije povlačenje iz optjecaja. Krivotvorine dinarsko-krunskih novčanica pojavile su se nedugo nakon puštanja pojedinih dinarsko-krunskih apoena u optjecaj. Tako se u optjecaju javljaju vrlo uspjele krivotvorine

⁶ V. Geiger, S. Leček, “Bog čuva Jugoslaviju”. Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije novčanica Kraljevine SHS/Jugoslavije, 37. I ondje navedena literatura.

⁷ V. Geiger, S. Leček, “Bog čuva Jugoslaviju”. Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije novčanica Kraljevine SHS/Jugoslavije, 33. I ondje navedena literatura.

dinarsko-krunskih novčanica, najprije novčanice od 20 dinara – 80 kruna, zatim 1000 dinara – 4000 kruna, 5 dinara – 20 kruna, 100 dinara – 400 kruna i 10 dinara – 40 kruna.⁸

I unatoč mnogobrojnim i dobro izrađenim krivotvorinama novčanica od 100 dinara – 400 kruna nije odmah povučena iz optjecaja poput drugih dinarsko-krunskih novčanica koje su znatnije i kvalitetno krivotvorene, i zakonsko sredstvo plaćanja bila je, kako je spomenuto, sve do početka 1929. godine (naknadna zamjena do početka 1934. godine). Danas pak na numizmatičkom tržištu ima najviše krivotvorina novčanice od 100 dinara – 400 kruna.⁹

Dinarsko-krunske novčanice Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca krivotvorene su u Kraljevstvu SHS, i znatno više i uspješnije u inozemstvu, ponajprije u Mađarskoj.¹⁰ Kada je u proljeće 1920. godine mađarska policija u Budimpešti otkrila dobro ustrojenu skupinu krivotvoritelja novca pronašla je, među ostalim krivotvorinama dinarsko-krunskih novčanica i materijalima za izradu tih krivotvorina, i dva klišeja za izradu novčanice od 100 dinara – 400 kruna. Prema navodu izaslanika Narodne banke Kraljevstva SHS koji su upućeni u Mađarsku u vezi ovog

⁸ Usp. Arhiv Jugoslavije (AJ), Beograd, fond 65. Ministarstvo trgovine i industrije [Kraljevine Jugoslavije], 1083-2058, Glavnom odboru Narodne banke Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, Ministarstvo trgovine i industrije, 25. maja 1920. [o krivotvorinama dinarsko-krunskih novčanica] i Народна Банка 1884 – 1934 ([Beograd]: Zavod za izradu novčanica - Topčider, [1934.]), 251.-252.; *Miodrag Ugričić*, Novčani sistem Jugoslavije (Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, 1967.), 116.-117.; *Z. Jelinčić*, Dinarsko krunska serija / Dinar Crown series, 50.-74., 102.-103., 154.-163., 174.-181., 190.-193., 212.-215., 230.-233.; *Z. Jelinčić*, “Dinarsko - krunska serija” (3), 36.-38.; *Ivan M. Becić*, Finansijska politika Kraljevine SHS 1918-1923. (Beograd: Stubovi kulture, 2003.), 132.-133.; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884-2004, [53., 55., 58.-62.]; *Иван М. Бечић*, Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1941 (Београд: Институт за савремену историју, 2012.), 369.-370.; *Mira Kolar-Dimitrijević*, Povijest novca u Hrvatskoj od 1527. do 1941. godine (Zagreb: Hrvatska narodna banka, 2013.), 148. ili *Mira Kolar-Dimitrijević*, The History of Money in Croatia 1527-1941 (Zagreb: Croatian National Bank, 2018.), 155.-156.; *S. Pantelić*, “Dinarsko – krunske novčanice” / “Dinar – Crown Banknotes”, 136./137. i *Соња Р. Јерковић*, Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца / Југославије 1918-1931. године (Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Београд, 2018.), 130.-131. te *Vladimir Geiger*, “Prilog poznavanju krivotvorenja novčanica Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslavije”, Numizmatičke vijesti, br. 56, (2003.), 219.-221., 226.; *Vladimir Geiger*, “Krivotvorine novčanice od 20 dinara/80 kruna (1919.) Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca”, Numizmatičke vijesti, br. 63, (2010.), 156.-162.; *Vladimir Geiger*, “Izvrještaj o krivotvorinama novčanice od 10 dinara – 40 kruna Ministarstva financija Kraljevstva SHS izdanja 1919. godine”, Numizmatičke vijesti, br. 72, (2019.), 157.-166. i *Vladimir Geiger*, “Krivotvorina novčanice Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca od 1000 dinara – 4000 kruna iz 1920. godine”, Numizmatičke vijesti, br. 73, (2020.), 180.-195. I ondje navedeni izvori i literatura.

⁹ *Z. Jelinčić*, “Dinarsko - krunska serija” (3), 36.

¹⁰ AJ, Beograd, fond 396. Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Mađarskoj – Budimpešti, Odnosi između KJ (KSHS) i Mađarske, 1919-1941, fasc. 15 – 32, Falsifikovanje kruna i dinara u Mađarskoj i njihov promet u KSHS. 1919-1928 god.[ine]. Usp. Народна Банка 1884 – 1934, 252.; *Z. Jelinčić*, Dinarsko krunska serija / Dinar Crown series, 56.; *Z. Jelinčić*, “Dinarsko - krunska serija” (3), 37.; *I. M. Becić*, Finansijska politika Kraljevine SHS 1918-1923., 132.-133.; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884-2004, [53]; *И. М. Бечић*, Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1941, 369.-370. i *С. Р. Јерковић*, Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца / Југославије 1918-1931. године, 130.-131. I ondje navedeni izvori i literatura.

krivotvoriteljskog slučaja, klišeji za krivotvorine dinarsko-krunske novčanice bili su vrlo dobro izrađeni.¹¹

Opisi krivotvorina, pa ni najvažnija obilježja krivotvorina od 100 dinara – 400 kruna (ponajprije zaštitna numeracija), nisu u tisku Kraljevine SHS/Jugoslavije objavljeni. A kada je u tisku Kraljevine SHS/Jugoslavije javnost upozoravana na pojavu i opasnost od krivotvorenih novčanica i na što treba obratiti pozornost u razlikovanju prave od lažne novčanice, numerička zaštita po sustavu Banque de France nije spominjana, pa ni u stručnim policijskim glasilima.¹² To iz razumljivih razloga nije spominjano ni u opisu novčanice Minsistarstva financija Kraljevstva SHS od 100 dinara – 400 kruna (u obavijesti o puštanju u optjecaj i opisu novčanice i u obavijesti o povlačenju iz optjecaja i opisu novčanice).

Krivotvorina novčanice Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca od 100 dinara – 400 kruna iz 1920. godine (zbirka Vladimir Geiger).

¹¹ AJ, Beograd, fond 65. Ministarstvo trgovine i industrije [Kraljevine Jugoslavije], 1083-2058, Glavnom odboru Narodne banke Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, Ministarstvo trgovine i industrije, 25. maja 1920. [o krivotvorinama dinarsko-krunskih novčanica]. Usp. *I. M. Becić*, Finansijska politika Kraljevine SHS 1918-1923., 133. ili *II. M. Bečić*, Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1941, 370.

¹² Usp. primjerice: *Драгутин Вагнер*, „Заштита од фалсификата новчаница“, Време, год. VI, бр. 1648 (Београд, 20. јануара 1926.), 7. и *Владета Мишићевић*, „Штампање и обезбеђење новчаница од фалсификовања“, Полиција, год. XIII, бр. 3 и 4 (Београд, фебруар 1926.), 138.-143.

Novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 100 dinara – 400 kruna iz 1920. godine najkrivotvorenija je dinarsko-krunska novčanica.¹³ Prema policijskim/kriminalističkim podacima iz vremena Kraljevine Jugoslavije do početka 1930-ih godina utvrđene su tri različite (tri tipa) krivotvorine novčanice od 100 dinara – 400 kruna.¹⁴

Krivotvorine novčanice Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca od 100 dinara – 400 kruna iz 1920. godine bile su mnogobrojne i proširene, prepoznatljive ponajprije po nevješto oponašanom vodenom znaku i neispravnoj zaštitnoj numeraciji. U suvremenoj numizmatičkoj literaturi i katalozima novčanica spominje se postojanje krivotvorina novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 100 dinara – 400 kruna, ali najčešće bez opisa. Tek ponegdje naveden je i ukratko opis (a još rjeđe i slikovni prikaz) krivotvorina ove novčanice.

Željko Stojanović u svojem katalogu *Papirni novac Srbije i Jugoslavije* objavljenom 1996. godine navodi, da postoji „falsifikat sa imitacijom vodenog žiga“ / „Kod falsifikovanih novčanica, na kojima je vodeni žig uspješno imitiran, kontrolni trocifreni broj razlikuje se od posljednje tri cifre malog osmocifernog serijskog broja na sredini novčanice“.¹⁵ *Stojanović* zatim u svojoj knjizi *Novčanice Narodne banke 1884-2004* objavljenj 2004. godine u opširnijem opisu krivotvorine novčanice od 100 dinara – 400 kruna navodi: „Postoje falsifikati koji umesto originalnog vodenog žiga imaju zamrljano belo polje ili blago odštampan motiv vodenog žiga. Karakteristično je da posljednje tri cifre kontrolnog broja (mali osmociferni broj u gornjem delu na sredini lica novčanice) nisu identične sa trocifrenim rednim brojem“ te prilaže i isječak krivotvorene novčanice koji to prikazuje.¹⁶ *Stojanović* i u svojem *Nacionalnom katalogu novčanica Srbije i Jugoslavije* objavljenom 2007. godine navodi slično, da postoji „Falsifikat sa imitacijom vodenog žiga“ / „Za falsifikovane novčanice karakteristično je da trocifreni kontrolni broj nije identičan sa posljednje tri cifre serijskog broja (mali osmociferni broj u gornjem delu na sredini aversa novčanice).“¹⁷

Andrej Potočnik i *Stanislav Štiblar* u svojem katalogu *Denar na Slovenskem* objavljenom 2008. i zatim 2012. godine ustvrđuju: „Manje kvalitetne krivotvorine prepoznate tako, da usporedite posljednje tri brojke sa troznamenkastim serijskim brojem na donjoj lijevoj [sic!] strani novčanice. Brojke se ne poklapaju.“ (“Manj kakovostne ponaredke prepoznate tako, da primerjate končne tri številke s trimestno serijsko številko na spodnji levi strani bankovca. Številke se ne ujemajo.”)¹⁸ – No, treba naglasiti, krivotvorine novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 100 dinara – 400 kruna kod kojih se ne podudaraju serijski i kontrolni broj, koje *Potočnik* i *Štiblar* nazivaju “manj kakovostnim”

¹³ Z. Jelinčić, “Dinarsko - krunska serija” (3), 36.

¹⁴ *Vasa Lazarević*, Međunarodna policija. Istorija, rad, rezultati (Beograd: Izdanje piščevo, 1933.), 132.

¹⁵ *Željko Stojanović*, *Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia* (Beograd: *Željko Stojanović* [Vlastita naklada], 1996.), 95.

¹⁶ *Ж. Стојановић*, *Новчанице Народне банке 1884-2004*, [61.]

¹⁷ *Željko Stojanović*, *Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money* (Beograd: Sanimex, 2007.), 85.

¹⁸ *Andrej Potočnik, Stanislav Štiblar*, *Denar na Slovenskem 2008* (Ljubljana: Masta Trade, 2008.), 81. i 82. i *Andrej Potočnik, Stanislav Štiblar*, *Denar na Slovenskem 2012* (Ljubljana: Masta Trade, 2012.), 113.

(“manje kvalitetnim”) najbolje su krivotvorine ove novčanice i nije poznato da postoje kvalitetnije, odnosno bolje krivotvorine. Naime, nije zabilježeno da postoje krivotvorine novčanice od 100 dinara – 400 kruna s ispravnom numeracijom.

Zmago Jelinčić ponajbolji poznavatelj dinarskih i dinarsko-krunskih novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS iz 1919. i 1920. godine u svojoj je knjizi *Dinarsko kronska serija / Dinar crown series* objavljenj 1997. godine objavio i slikovne prikaze dvije različite krivotvorine novčanice od 100 dinara – 400 kruna te i opis tih krivotvorina. – Najznačajnije razlike između prave i krivotvorenih novčanica prema *Jelinčiću* su: „Ispod oznake nominalne vrijednosti novčanice nalazi se njezin osmeroznamenkasti broj, od kojeg se zadnje tri brojke ponavljaju desno dolje i lijevo gore u registarskom broju. Kod krivotvorina te zadnje tri brojke ne poklapaju se i to je također jedan od najjednostavnijih načina utvrđivanja da je riječ o krivotvorini“ („Pod oznako nominalne vrednosti bankovca je njegova osemcifrna zaporedna številka, od katere se zadnje tri cifre ponovijo desno spodaj in levo zgoraj v registrski oznaki. Pri falsifikatih se te zadnje tri cifre ne ujemajo in je to tudi eden od najenostavnejših načinov ugotavljanja ponaredkov“)¹⁹, – kod prvog rjeđeg tipa krivotvorine: „najuočljivije razlike od prave novčanice: zadnje tri brojke registarskog broja novčanice ne poklapaju se s brojkama u troznamenkastoj (desnoj) oznaci novčanice, kao kod prave novčanice; krivotvorina ima dotisnut takozvani ‘strojni žig’, koji se po boji razlikuje od otisnutog teksta; novčanica ima naglašen smeđi ton cjelokupnog tiska; bez vodenog je znaka“ / “vodeni znak: bez [vodenog znaka], masna mrlja“ („najbolj evidentne razlike od originala: zadnje tri cifre registrske številke bankovca se ne skladajo s ciframi v tricifrni (desni) oznaki bankovca, kot je pri originalu; ponaredek ima dotiskan takoimenovani ‘strojni žig’, ki pa se po barvi razlikuje od odtisnjenege teksta; bankovec ima premočan rjav ton kompletnega tiska; brez vodnega znaka“ / „vodni znak: brez, mastni madež“), i – kod drugog učestalijeg tipa krivotvorine: „zadnje tri brojke registarskog broja novčanice ne poklapaju se s brojkama u serijskoj oznaci novčanice, kako je kod prave novčanice; krivotvorina ima dotisnut takozvani ‘ručni žig’, slabo izveden vodeni znak; [...]; pri tisku su upotrebljavali različite numeratore, te se pojedine brojke međusobno ponekad znatno razlikuju, ponajprije to je zamjetno kod brojki 2 i 4“ / „vodni znak: lagani crtež u bijeloj boji“ („zadnje tri cifre registrske številke bankovca se ne skladajo s ciframi v serijski oznaki bankovca, kot je pri originalu; ponaredek ima dotiskan takoimenovani ‘ručni žig’; slab vodni tisk; [...]; pri tisku so uporabljali različne numeratorje, zato se posamezne cifre med seboj včasih razlikujejo v dobršni meri, predvsem pa to velja za cifri 2 in 4“ / „vodni znak: lahen izris v beli barvi“). *Jelinčić* navodi i njemu poznate serije učestalijih krivotvorina novčanice od 100 dinara – 400 kruna: Д, Ђ, З, И, М, Н.²⁰ Možemo dodati da postoje i krivotvorine novčanice od 100 dinara – 400 kruna serije: E (jedan primjerak u mojoj zbirci; ovdje u članku slikovno prikazan).

¹⁹ Z. Jelinčić, *Dinarsko kronska serija / Dinar Crown series*, 49.

²⁰ Z. Jelinčić, *Dinarsko kronska serija / Dinar Crown series*, 212.-215.

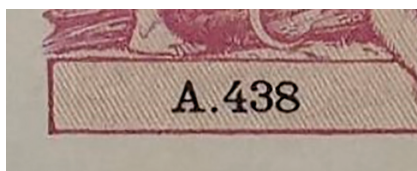
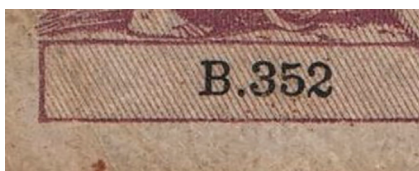
*Vodeni znak, osmeroznamenkasta numeracija – broj novčanice (gore)
i troznamenkasti kontrolni broj prave novčanice (dolje desno).*

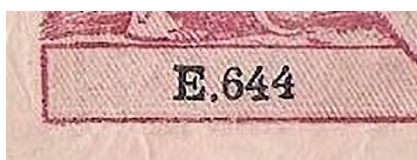
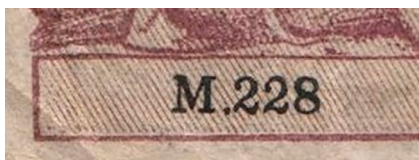
*Vodeni znak, osmeroznamenkasta numeracija – broj novčanice (gore)
i troznamenkasti kontrolni broj krivotvorene novčanice (dolje desno).*

Vodeni znak na krivotvorinama novčanice Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca od 100 dinara – 400 kruna iz 1920. godine u rasponu je od loše izvedbe (oponašanja masnom mrljom) do dobrog oponašanja (lagani crtež bijelom bojom).

Numeracija – serijski broj prave novčanice.

Numeracija – serijski broj krivotvorene novčanice.

Zamjetne su razlike u numeraciji – tipu brojki pravih i krivotvorenih novčanica ponajprije kod brojki 2 i 4.

Uz poseban papir, vodeni znak, crtež i gravuru te poseban tisak i boju, numerička zaštita je redovita zaštitna mjera koje je Ministarstvo financija, odnosno Narodna banka koristila, po sustavu Banque de France,²¹ za sigurnosnu zaštitu novčanica i Kraljevstva/Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije od krivotvorenja (izuzev novčanice Narodne banke Kraljevine SHS od 10 dinara iz 1920. godine, tzv. Amerikanke, izrađene kod American Bank Note Company iz New Yorka). Provjera ispravnosti zaštitne numeracije novčanice bila je jednostavna: usporede se posljednje tri brojke u broju novčanice na sredini lica novčanice s brojkama iz kutova novčanice gore lijevo i dolje desno na licu novčanice uz koje nije slovna oznaka, i ako se te tri brojke ne poklapaju novčanica je nedvojbeno lažna. No uz provjeru numeričke zaštite koja i kod krivotvorina može biti ispravno primijenjena, nezaobilazna je i provjera svih ili barem većine zaštitnih elemenata od krivotvorenja novčanice: papir, vodeni znak, zaštitne niti, crtež i gravura, boja, tisak, vrsta slova i brojčanih otisaka (numeracije) i dr.²² Usto svaka tiskara novca, pa i tiskara Banque de France, koristila je drugačiji tip brojki i slova za numeraciju novčanica.²³ Krivotvoritelji novčanica, a i krivotvoritelji novčanica Kraljevstva/Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije, najčešće su pri izradi krivotvorina nastojali za numeraciju koristiti tip brojki i slova kakav je i na pravoj novčanici, ili tip brojki i slova što sličniji onim na pravoj novčanici, ali numeričku zaštitu po sustavu Banque de France koristili su samo upućeniji krivotvoritelji.

Poznati su i, treba naglasiti rijetki, primjerci krivotvorina novčanice Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca od 100 dinara – 400 kruna iz 1920. godine označeni i na licu i na naličju ravnim žigom: ФАЛСИФИКАТ Бр. 3 [FALSIFIKAT Br. 3].²⁴ Značajka je ovog tipa krivotvorine, koji u numizmatičkim katalogima nije zabilježen, kao i kod drugih tipova krivotvorina ove novčanice, neispravna primjena zaštitne numeracije, ali i dobro oponašan vodeni znak.

²¹ Usp. *Dave Mills*, „Decoding Banque de France Serial Numbers“, <http://www.frenchbanknotes.com/articles/numbers.php>, pristup ostvaren 29. 6. 2023.

²² Usp. *Milorad Đurišić*, „Numerička zaštita od falsifikovanja novčanica Srbije i Jugoslavije 1884-1943“, Numizmatički časopis Dinar, br. 4 (1997.), 19. ili *Milorad Đurišić*, „Numerička zaštita od falsifikovanja novčanica Srbije i Jugoslavije 1884-1943“, <https://blog.dnevnik.hr/hrvatskanumizmatika/2010/05/1627590710/numericka-zastita-od-falsifikovanja-novcanica-srbije-i-jugoslavije-18841943.html>, pristup ostvaren 29. 6. 2023. i *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884-2004, 31.

²³ Usp. *Albert Pick*, *Papiergeld Lexikon* (München: Mosaik Verlag, 1978.), 254. [„Numerierung“].

²⁴ *cgb.fr* / Numismatics Paris, „Live auction - 4630798 - 400 Kronen sur 100 Dinara Faux YUGOSLAVIA 1919 P.019x“, <https://www.cgbfr.com/400-kronen-sur-100-dinara-faux-yougoslavie-1919-p-019x-tb-4630798.a.html>, pristup ostvaren 29. 6. 2023.

Na numizmatičkom i kolekcionarskom tržištu nude se i mnogobrojne replike – kopije ponajprije rjeđih i skupljih novčanica, pa i replike – kopije dinarsko-krunske novčanice od 100 dinara – 400 kruna.²⁵ Iako se takve novčanice prodaju uz naznaku „replika“ ili „kopija“ i slično, kako na sebi nemaju označeno (otisnuto) da je riječ o replici – kopiji ustvari predstavljaju suvremenu „trgovačku“ krivotvorinu, i otvaraju mogućnost zabune i prijevare nedovoljno upućenih.

Treba napomenuti, ponekad se i krivotvorine novčanice od 100 dinara – 400 kruna nalaze u numizmatičkoj prodaji bez naznake da je riječ o krivotvorini, najvjerojatnije zbog neupućenosti prodavača u razlikovanju prave i krivotvorene novčanice.

*

Moguće je zaključiti – kod krivotvorina novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 100 dinara – 400 kruna iz 1920. godine:

- postoje tri različite krivotvorine (tri tipa) ove novčanice;
- tisak krivotvorenih novčanica je bljeđi i u različitim je nijansama pojedinih otisaka, kao i kod pravih novčanica koje su tiskane u nekoliko navrata i u različitim nijansama, i izveden je plošno;
- na krivotvorenim novčanicama tekstovi su otisnuti dugim tankim slovima, dok su na pravima novčanicama otisnuti kraćim i masnijim slovima;
- krivotvoreni vodeni znak oponašan je manje ili više uspješno, i u rasponu je od nepostojanja vodenog znaka, odnosno oponašanja masnom mrljom (kod prvog tipa krivotvorine) do boljih oponašanja laganim crtežom bijelom bojom (drugi i treći tip krivotvorine);
- kod krivotvorina zamjetne su i razlike i u brojčanim oznakama na licu novčanice (kod serijskog i kontrolnog broja), napose kod brojki 2 i 4 koje su po tipu drugačije od ostalih brojki;
- kod zabilježena uspjela tri tipa krivotvorine zadnje tri brojke osmeroznamenkastog registarskog broja – numeracije novčanice ne poklapaju se s brojkama u troznamenkastoj oznaci (gore lijevo i dolje desno) – kontrolnom broju novčanice;
- utvrđene krivotvorine imaju oznaku serije: Д, Ђ, Е, З, И, М, .

*

Novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 100 dinara – 400 kruna iz 1920. godine, i prava i krivotvorena, pripada kolekcionarski najpoželjnijim novčanicama, i samo ponajbolje numizmatičke zbirke imaju i ovu novčanicu.

²⁵ Primjerice: aukcije.hr / „SHS Yugoslavia 100 dinara 1919 – replica“, <https://www.aukcije.hr/prodaja/Numizmatika/Novcanice/Jugoslavija-i-ex-Yu/249/oglas/SHS-Yugoslavia-100-dinara-1919-replica/5138690#gallery>, pristup ostvaren 8. 7. 2023. i Njuškalo / “SHS - Jugoslavija - 100 dinara / 400 kruna 1919“ / „Replika rijetke novčanice. Kolekcionarski primjerak“, <https://www.njuskalo.hr/numizmatika-novcanice/shs-jugoslavija-100-dinara-400-kruna-1919-oglas-38927697>, pristup ostvaren 8. 7. 2023.

Izvori i literatura:

Arhiv Jugoslavije, Beograd

- fond 65. Ministarstvo trgovine i industrije [Kraljevine Jugoslavije], 1083-2058, Glavnom odboru Narodne banke Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, Ministarstvo trgovine i industrije, 25. maja 1920. [o krivotvorinama dinarsko-krunskih novčanica]

- fond 396. Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Mađarskoj – Budimpešti, Odnosi između KJ (KSHS) i Mađarske, 1919-1941, fasc. 15 – 32, Falsifikovanje kruna i dinara u Mađarskoj i njihov promet u KSHS. 1919-1928 god.[ine].

“Народна банка Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца”, Službene novine Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, br. 39, 21. 2. 1920., 4. [obavijest o puštanju u optjecaj i opis novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara – 4000 kruna, 100 dinara – 400 kruna, 20 dinara – 80 kruna, 10 dinara 40 kruna i 5 dinara – 20 kruna]

“Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца”, Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, бр. 70, 25. 3. 1929., 2. [obavijest o povlačenju iz optjecaja i opis novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 100 dinara – 400 kruna]

aukcije.hr / „SHS Yugoslavia 100 dinara 1919 – replica“, <https://www.aukcije.hr/prodaja/Numizmatika/Novcanice/Jugoslavija-i-ex-Yu/249/oglas/SHS-Yugoslavia-100-dinara-1919-replica/5138690#gallery>, pristup ostvaren 8. 7. 2023.

Becić Ivan M., Finansijska politika Kraljevine SHS 1918-1923. (Beograd: Stubovi kulture, 2003.)

Бецић Иван М., Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1941 (Београд: Институт за савремену историју, 2012.)

cgb.fr. / Numismatics Paris, „Live auction - 4630798 - 400 Kronen sur 100 Dinara Faux YUGOSLAVIA 1919 P.019x“, <https://www.cgbfr.com/400-kronen-sur-100-dinara-faux-yougoslavie-1919-p-019x-tb-,4630798,a.html>, pristup ostvaren 29. 6. 2023.

Durišić Milorad, „Numerička zaštita od falsifikovanja novčanica Srbije i Jugoslavije 1884-1943“, Numizmatički časopis Dinar, br. 4 (1997.), 19. ili

Durišić Milorad, „Numerička zaštita od falsifikovanja novčanica Srbije i Jugoslavije 1884-1943“, <https://blog.dnevnik.hr/hrvatskanumizmatika/2010/05/1627590710/numericka-zastita-od-falsifikovanja-novcanica-srbije-i-jugoslavije-18841943.html>, pristup ostvaren 29. 6. 2023.

Geiger Vladimir, “Prilog poznavanju krivotvorenja novčanica Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/ Jugoslavije”, Numizmatičke vijesti, br. 56, (2003.), 219.-228.

Geiger Vladimir, “Krivotvorine novčanice od 20 dinara/80 kruna (1919.) Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca”, Numizmatičke vijesti, br. 63, (2010.), 156.-162.

Geiger Vladimir, “Izvjestaj o krivotvorinama novčanice od 10 dinara – 40 kruna Ministarstva financija Kraljevstva SHS izdanja 1919. godine”, Numizmatičke vijesti, br. 72, (2019.), 157.-166.

Geiger Vladimir, “Krivotvorina novčanice Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca od 1000 dinara – 4000 kruna iz 1920. godine”, Numizmatičke vijesti, br. 73, (2020.), 180.-195.

Geiger Vladimir, Leček Suzana, “Bog čuva Jugoslaviju”. Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije novčanica Kraljevine SHS/Jugoslavije (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2020.)

Хаџи-Пешић Јован, Новац Краљевине Југославије 1918-1941. (Београд: Народна банка Југославије, 1995.)

Jelinčić Zmago, Dinarsko kronska serija / Dinar Crown series (Ljubljana: Samozaložba [Vlastita naklada], 1997.)

- Jelinčić Zmago*, “Dinarsko - krunska serija” (1 – 3), Numizmatički časopis Dinar, br. 7 – br. 9, (1997. – 1998.), (1) br. 7, 36.-39., (2) br. 8, 38.-40., (3) br. 9, 36.-38.
- Jerковић Соња Р.*, Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца / Југославије 1918-1931. године (Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Београд, 2018.)
- Kolar-Dimitrijević Mira*, Povijest novca u Hrvatskoj od 1527. do 1941. godine (Zagreb: Hrvatska narodna banka, 2013.)
- Kolar-Dimitrijević Mira*, The History of Money in Croatia 1527-1941 (Zagreb: Croatian National Bank, 2018.)
- Лазаревић Васа*, Међународна полиција. Историја, рад, резултати (Београд: Издање пишчево, 1933.)
- Милићевић Владета*, „Штампање и обезбеђење новчаница од фалсификовања“, Полиција, год. XIII, бр. 3 и 4 (Београд, фебруар 1926.), 138.-143.
- Mills Dave*, „Decoding Banque de France Serial Numbers“, <http://www.frenchbanknotes.com/articles/numbers.php>, pristup ostvaren 29. 6. 2023.
- Народна Банка 1884 – 1934 ([Београд]: Завод за израду новчаница - Топчидер, [1934.]
- Новчанице Југославије 1918 – 1997, прир. *Војислав Томић, Станко Цвијан* (Београд: Народна банка Југославије, 1997.)
- Нјушкало / “SHS - Jugoslavija - 100 dinara / 400 kruna 1919“ / „Replika rijetke novčanice . Kolekcionarski primjerak“, <https://www.njuskalo.hr/numizmatika-novcanice/shs-jugoslavija-100-dinara-400-kruna-1919-oglas-38927697>, pristup ostvaren 8. 7. 2023.
- Pantelić Svetlana*, “Dinarsko – krunske novčanice” / “Dinar – Crown Banknotes”, Bankarstvo, vol. 46, br. 3, (2017.), 130.-141.
- Pick Albert*, Papiergeld Lexikon (München: Mosaik Verlag, 1978.), 254. [„Numerierung“]
- Potočnik Andrej, Štiblar Stanislav*, Denar na Slovenskem 2008 (Ljubljana: Masta Trade, 2008.)
- Potočnik Andrej, Štiblar Stanislav*, Denar na Slovenskem 2012 (Ljubljana: Masta Trade, 2012.)
- Stojanović Željko*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia (Beograd: *Željko Stojanović* [Vlastita naklada], 1996.)
- Стојановић Жељко*, Новчанице Народне банке 1884-2004 (Београд: Југословенски преглед, 2004.)
- Stojanović Željko*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money (Beograd: Sanimex, 2007.)
- Угричић Миодраг*, Новчани систем Југославије (Београд: Завод за издавање удžбеника Социјалистичке Републике Србије, 1967.)
- Вагнер Драгутин*, „Заштита од фалсификата новчаница“, Време, год. VI, бр. 1648 (Београд, 20. јануара 1926.), 7.